

ویراست دوم

$6+3=9$
 $1+2=3$
 $5+3=8$
 $9+2=11$
 $1=1$

ناتوانی‌های یادگیری

www.ketab.ir

$9 \times 9 = 81$
 $2+2=4$
است
 $6 \times 10 = 60$
ایمان دارد
دقت دارد
 $2 \times 2 \times 2 = 8$
 $7 \times 3 = 21$
 $3+7=10$

$7 \times 7 = 49$
 $3 \times 4 = 12$
با
۱۶
۱۰
۹+۳=۱۲

دکتر محسن شکوهی یکتا
دکتر اکرم پرند

سرشناسه: شکوهی یکتا، محسن، ۱۳۳۸ -
عنوان و نام پدیدآور: ناتوانی های یادگیری /تالیف محسن شکوهی یکتا، اکرم پرند.
وضعیت ویراست: ویراست ۲.

مشخصات نشر: تهران: تیمورزاده، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۳۷۶ص: جدول نمودار.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۳۸-۳۳۲-۸

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: کودکان ناتوان در یادگیری

موضوع: Learning disabled children

شناسه افزوده: پرند، اکرم، ۱۳۴۱ -

رده بندی کنگره: ۳۷۱/۹ ن ۱۳۹۵/۴۷۰۴/۳۷۳ LC

رده بندی دیویی: ۳۷۱/۹

شماره کتابشناسی ملی: ۴۴۵۱۳۱۹

نام کتاب: ناتوانی های یادگیری (ویراست دوم)
مؤلفین: دکتر محسن شکوهی یکتا، دکتر اکرم پرند

ویراستار علمی: دکتر محمد رضایی

ویراستاران ادبی: افق فریدون زاده، طاهره نیکخواه

ناشر: انتشارات تیمورزاده

مدیر تولید فرهنگی: نجمه حسین زاده

مدیر تولید فنی و چاپی: مهدی شاه محمدی

حروف نگار: زهره علی وردی

طراح جلد: رامین خلیج

شمارگان ویراست اول: ۴۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول (ویراست دوم) - زمستان ۱۳۹۵

شمارگان ویراست دوم: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۳۸-۳۳۲-۸

بها: ۲۷ هزار تومان

دفتر مرکزی انتشارات تیمورزاده:

خیابان کریمخان زند - دور ۱۰۹۰ ۸۸ ۸۰ ۹۰ ۸۸ ۸۰ ۹۰ ۸۸
تلفن: ۸۸ ۸۰ ۹۰ ۸۸ ۸۰ ۹۰ ۸۸
شماره ۱۱۱ - طبقه سوم شرقی
دورنگار: ۸۸ ۸۰ ۹۸ ۹۸ ۸۸

تنها کتابفروشی و نمایشگاه دائمی انتشارات تیمورزاده:

بلوار کشاورز - ابتدای خیابان ۱۶ آذر - شماره ۶۸

تلفن: ۸۳ ۳ ۸۳ - ۰۲۱ دورنگار: ۸۸ ۹۷ ۱۱ ۱۲

این کتاب مشمول قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۳۸/۱۱/۱۱ و قانون ترجمه و تکثیر کتابها، نشریات و آثار صوتی مصوب ۱۳۵۰/۱۰/۶ است. بازنویسی، خلاصه برداری یا برداشت بخشی از متن، شکلها و جدولهای کتاب و انتشار آن در قالب کتابهای ترجمه، تالیف، خلاصه، آرمون یا نرم افزار بدون اجازه کتبی از ناشر پیگرد قانونی دارد.

www.Teimourzadeh.com

e-mail: info@teimourzadeh.com

Telegram.me/teimourzadehpub

teimourzadehpub

چکیده فهرست مطالب

۱۴.....	پیش گفتار.....
۱۷.....	مقدمه.....
۲۱.....	فصل ۱: سیر تاریخی.....
۳۹.....	فصل ۲: تعریف و طبقه‌بندی.....
۴۸.....	فصل ۳: رویکردها.....
۶۵.....	فصل ۴: سبب‌شناسی.....
۸۴.....	فصل ۵: ارزشیابی.....
۱۰۴.....	فصل ۶: ویژگی‌های شناختی.....
۱۱۸.....	فصل ۷: ویژگی‌های اجتماعی، هیجانی و شخصیتی.....
۱۳۵.....	فصل ۸: یادگیری و ارزش.....
۱۶۴.....	فصل ۹: اختلال در زبان و گفتار.....
۱۸۵.....	فصل ۱۰: اختلال در خواندن.....
۲۲۹.....	فصل ۱۱: اختلال در نوشتن.....
۲۴۹.....	فصل ۱۲: اختلال در ریاضی.....
۲۷۸.....	فصل ۱۳: دانش‌آموزان تیزهوش با ناتوانی یادگیری.....
۲۹۲.....	فصل ۱۴: ارتباط با والدین و متخصصان.....
۳۰۴.....	واژه‌نامه انگلیسی به فارسی.....
۳۱۴.....	واژه‌نامه فارسی به انگلیسی.....
۳۲۴.....	نمایه.....
۳۳۵.....	فهرست منابع.....

فهرست مطالب

۱۴	پیش گفتار
۱۷	مقدمه
۲۱	فصل ۱: سیر تاریخی
۲۳	آموزش ویژه
۲۳	آموزش پذیری هوش
۲۵	پژوهش‌های دیداری - ادراکی
۲۹	پژوهش‌های مربوط به رشد زبان
۳۳	تشریح برنامه‌های آموزشی
۳۹	فصل ۲: تعریف و طبقه‌بندی
۳۹	تعریف
۴۰	تعریف دات فدا
۴۱	تعریف انجمن مشترک ملی برای ناتوانی‌های یادگیری
۴۲	تعریف انجمن ملی پژوهش‌های آمریکا
۴۳	شیوع
۴۵	طبقه‌بندی
۴۶	ناتوانی‌های یادگیری عصب‌روان شناختی تحولی
۴۸	فصل ۳: رویکردها
۴۸	نظریه‌های ادراکی - حرکتی
۵۰	نظریه‌های زبان
۵۱	نظریه‌های عصب‌شناختی
۵۲	نظریه‌های یادگیری مبتنی بر مغز
۵۳	نظریه‌های رفتاری
۵۴	نظریه‌های پردازش شناختی
۵۵	مدل پردازش اطلاعات
۶۰	نظریه‌های فراشناختی
۶۲	سایر دیدگاه‌ها
۶۲	ساخت‌گرایی
۶۳	نظریه هوش‌های چندگانه

۶۵	فصل ۴: سبب‌شناسی
۶۶	عوامل درونی
۶۶	یادگیری و سیستم عصبی
۶۷	نورون
۶۹	مغز
۷۴	ژنتیک
۷۵	مصرف الکل و سیگار
۷۶	عوامل بیرونی
۷۷	سیستم‌های اجتماعی
۷۸	خانواده
۸۰	مدرسه
۸۱	رابطه معلم - دانش‌آموز
۸۱	معلم
۸۲	دانش‌آموز
۸۲	برنامه و یادگیری
۸۴	فصل ۵: ارزیابی
۸۶	غربالگری
۸۷	ارزیابی تشخیصی
۸۷	فرایندهای روان‌شناختی
۹۱	ملاک‌های تفاوت
۹۳	معایب ملاک تفاوت
۹۴	رویکرد پاسخ به مداخله
۹۶	تشخیص افتراقی
۹۹	ارزیابی برای آموزش
۹۹	آزمون‌های هنجار مرجع
۱۰۰	ارزیابی تکوینی
۱۰۱	آزمون‌های ملاک مرجع
۱۰۱	ارزیابی مبتنی بر برنامه درسی
۱۰۲	ارزیابی در کلاس
۱۰۴	فصل ۶: ویژگی‌های شناختی
۱۰۵	هوش
۱۰۷	توجه
۱۰۸	مدت زمان انجام تکلیف
۱۰۸	تداوم توجه

۱۰۹	توجه انتخابی
۱۰۹	بیش‌فعالی
۱۱۰	حافظه
۱۱۱	پردازش حافظه
۱۱۲	راهبردهای حافظه
۱۱۴	مشکلات ادراکی
۱۱۵	زبان
۱۱۶	صرف و نحو و معناشناسی
۱۱۷	کاربرد زبان
۱۱۸	فصل ۷: ویژگی‌های اجتماعی، هیجانی و شخصیتی
۱۱۹	مهارت‌های اجتماعی و هیجانی
۱۲۰	شخصیت اجتماعی
۱۲۱	مقبولات اجتماعی
۱۲۲	رفتارهای اجتماعی
۱۲۴	علائق و مشاغل اجتماعی
۱۲۶	ویژگی‌های خانوادگی
۱۲۷	مشارکت خانواده با مدرسه
۱۲۹	ویژگی‌های شخصیت
۱۲۹	خودپنداره
۱۳۰	مرکز کنترل
۱۳۱	خلق و خو
۱۳۲	اضطراب
۱۳۳	احساس تنهایی، افسردگی و افکار خودکشی
۱۳۵	فصل ۸: یادگیری و آموزش
۱۳۵	مراحل یادگیری
۱۳۶	آموزش دانش‌آموزان با ناتوانی یادگیری
۱۳۸	یادگیری کنشگر و تحلیل کاربردی رفتار
۱۳۹	پیشایندهای رفتار
۱۳۹	محتوای آموزشی
۱۳۹	جدول زمان‌بندی کلاس
۱۴۰	قوانین و مقررات کلاس
۱۴۰	شرایط محیطی کلاس
۱۴۰	تعامل بین همتایان
۱۴۰	پیامدهای رفتار

۱۴۱.....	تقویت
۱۴۲.....	تقویت‌کننده‌های اولیه و ثانویه
۱۴۳.....	کاهش رفتارهای نامطلوب
۱۴۳.....	خاموشی
۱۴۴.....	تقویت افتراقی
۱۴۵.....	جریمه کردن
۱۴۶.....	محروم‌سازی
۱۴۶.....	تنبیه
۱۴۷.....	نظریه‌های شناختی یادگیری
۱۴۸.....	تعیین مراحل راهبرد
۱۴۹.....	نگویداری
۱۵۰.....	خودگردانی
۱۵۱.....	بیان کلامی
۱۵۲.....	تکرار انحصاری
۱۵۳.....	اجل آموزش، راهبردهای شناختی
۱۵۴.....	کاربرد اصل ارزشی نظریه‌های شناختی
۱۵۵.....	نظریه پردازان اطلاعات
۱۵۷.....	دریافت و ثبت حسی
۱۵۸.....	توجه
۱۵۹.....	ادراک
۱۵۹.....	حافظه کوتاه‌مدت
۱۶۱.....	حافظه بلندمدت و طرحواره‌ها
۱۶۲.....	کارکردهای اجرایی
۱۶۴.....	فصل ۹: اختلال در زبان شفاهی
۱۶۵.....	ارتباط کلامی
۱۶۷.....	تحول زبان
۱۶۸.....	مهارت‌های زبان
۱۶۹.....	رابطه زبان شفاهی و نوشتاری
۱۶۹.....	مؤلفه‌های زبان
۱۶۹.....	محتوا
۱۷۰.....	شکل
۱۷۱.....	کاربرد
۱۷۲.....	مشکلات زبان در دانش‌آموزان یا ناتوانی یادگیری
۱۷۳.....	محتوا
۱۷۵.....	شکل

۱۷۶.....	کاربرد.....
۱۷۷.....	آموزش مهارت‌های زبان.....
۱۸۰.....	آموزش محتوا.....
۱۸۱.....	افزایش توانایی بازیابی کلمه.....
۱۸۱.....	افزایش توانایی بسط و گسترش زبان.....
۱۸۲.....	آموزش شکل.....
۱۸۲.....	آموزش کاربرد.....
۱۸۵.....	فصل ۱۰: اختلال در خواندن.....
۱۸۶.....	مهارت در خواندن.....
۱۸۸.....	شاخص‌های مشکلات خواندن.....
۱۸۹.....	اصول آموزش خواندن به کودکان.....
۱۹۲.....	اهداف آموزش خواندن.....
۱۹۳.....	مهم‌ترین رویکردهای آموزش خواندن.....
۱۹۳.....	ویژگی مبتنی بر درک مطلب.....
۱۹۴.....	رویکرد مبتنی بر رمزگشایی.....
۱۹۵.....	توصیه‌هایی به معلمان آموزش ویژه.....
۱۹۷.....	آموزش مؤلفه‌های خواندن.....
۱۹۷.....	واج‌شناسی.....
۲۰۱.....	شناخت رابطه حرف - صدا.....
۲۰۳.....	بازشناسی کلمه.....
۲۰۳.....	رمزگشایی.....
۲۰۵.....	آموزش روانی خواندن.....
۲۰۶.....	ارزیابی روانی کلامی.....
۲۰۷.....	راهنماهای بهبود روانی خواندن.....
۲۱۰.....	آموزش درک مطلب.....
۲۱۰.....	درک مطلب کلمه.....
۲۱۱.....	درک مطلب جمله.....
۲۱۲.....	درک مطلب متن.....
۲۱۲.....	ارزیابی درک مطلب.....
۲۱۳.....	راهنماهای افزایش درک مطلب.....
۲۱۴.....	راهنماهای دیداری.....
۲۱۶.....	پیش‌خوانی، پیش‌بینی و فعال کردن دانش پیشین.....
۲۲۰.....	پرسشگری.....
۲۲۲.....	راهنماهای مربوط به ساختار متن.....
۲۲۳.....	راهنما برای بازیابی داستان.....

۲۲۴.....	راهبرد بازنویسی متن با بیان خود
۲۲۵.....	راهبرد خلاصه‌نویسی
۲۲۶.....	روش فرنالده

فصل ۱۱: اختلال در نوشتن..... ۲۲۹

۲۳۰.....	مراحل نوشتن
۲۳۱.....	انتخاب موضوع
۲۳۲.....	مشکلات انتخاب موضوع
۲۳۳.....	تهیه و تنظیم متن
۲۳۴.....	بازبینی
۲۳۴.....	ویرایش
۲۳۵.....	انتشار
۲۳۵.....	کاربرد کامپیوتر در نوشتن
۲۳۶.....	هجن کردن
۲۳۷.....	آموزش هجن کردن
۲۳۸.....	تجارب مطالعاتی
۲۳۸.....	اصول آمیزشی کردن
۲۳۹.....	روش‌های ارزش جی کردن
۲۴۵.....	آموزش خط
۲۴۵.....	مشکلات خط
۲۴۶.....	مؤلفه‌های خط
۲۴۷.....	اصول آموزش خط

فصل ۱۲: اختلال در ریاضی..... ۲۴۹

۲۵۰.....	مهارت‌های ریاضی و توانایی‌های شناختی
۲۵۰.....	توانایی‌های زبانی
۲۵۱.....	توانایی درک روابط فضایی
۲۵۱.....	استدلال
۲۵۲.....	ناتوانی در یادگیری ریاضی
۲۵۳.....	اصول آموزش ریاضی
۲۵۵.....	رویکردهای آموزش ریاضی
۲۵۵.....	رویکردهای شناختی
۲۵۶.....	رویکردهای رفتاری
۲۵۷.....	مهارت‌های اولیه ریاضی
۲۵۸.....	ارزیابی مهارت‌های اولیه ریاضی
۲۵۸.....	آموزش مهارت‌های اولیه ریاضی

۲۶۱	مهارت‌های اساسی ریاضی
۲۶۱	آموزش مفاهیم اساسی ریاضی
۲۶۳	آموزش ارزش مکانی
۲۶۴	آموزش چهار عمل اصلی
۲۶۵	آموزش مفاهیم و مراحل محاسبه
۲۶۶	زبان ریاضی
۲۶۶	کسر ها
۲۶۷	حل مسائل ریاضی
۲۷۰	آموزش کاربرد ریاضی
۲۷۲	اندازه‌گیری
۲۷۲	زمان
۲۷۳	بول
۲۷۳	برنامه‌های درسی و مواد آموزشی
۲۷۵	فناوری‌های آموزشی
۲۷۵	اندازه‌گیری
۲۷۶	حمارش، اعداد با فاصله دوتایی و بیشتر
۲۷۶	آموزش ساحت
۲۷۷	آموزش یادگیری

فصل ۱۳: دانش آموزان تیزهوش با ناتوانی یادگیری..... ۲۷۸

۲۷۹	ویژگی‌های یادگیری
۲۸۰	شناسایی و تشخیص
۲۸۲	استعداد و توانایی ذهنی برجسته
۲۸۳	تفاوت میان استعداد و پیشرفت تحصیلی
۲۸۴	نقص در پردازش اطلاعات
۲۸۴	طراحی برنامه‌های مداخله‌ای
۲۸۵	آموزش انفرادی
۲۸۵	کلاس ویژه
۲۸۷	انطباق برنامه‌های خدماتی موجود
۲۸۷	آموزش در کلاس عادی
۲۸۷	برنامه‌های آموزش تیزهوشان
۲۸۹	برنامه‌های آموزش دانش آموزان با ناتوانی یادگیری
۲۸۹	راهبردهای آموزشی
۲۹۰	مشاوره

فصل ۱۴: ارتباط با والدین و متخصصان..... ۲۹۲

۲۹۲.....	اصول برقراری ارتباط با والدین و متخصصان
۲۹۴.....	رشد مهارت‌های مصاحبه
۲۹۴.....	روش‌های ارتباط با والدین
۲۹۵.....	نقش والدین
۲۹۵.....	مشارکت خانواده در اجرای برنامه‌ها
۲۹۷.....	آموزش خانواده
۲۹۸.....	مشارکت والدین در آموزش
۲۹۹.....	نقش خواهرها و برادرها
۲۹۹.....	ارتباط با متخصصان
۳۰۰.....	کمک معلم
۳۰۱.....	آموزش مشارکتی
۳۰۱.....	الگوهای آموزش مشارکتی
۳۰۴.....	وزنه‌ها انگلیسی به فارسی
۳۱۴.....	واژه‌نامه فارسی به انگلیسی
۳۲۴.....	نمایه
۳۳۵.....	فهرست منابع

ناتوانی‌های یادگیری یکی از پیچیده‌ترین اختلال‌هایی است که در حیطهٔ کودکان استثنایی مطرح است. این پیچیدگی در تعریف، طبقه‌بندی، ارزیابی و آموزش افراد با ناتوانی یادگیری انعکاس پیدا کرده است. بخشی از این پیچیدگی به این دلیل است که با توجه به ماهیت ناتوانی‌های یادگیری، حیطه‌های مختلفی نظیر پزشکی، عصب‌شناسی، روان‌شناسی و علوم تربیتی با آن سر و کار دارند. بخشی دیگر از این پیچیدگی به ویژگی‌های افراد با ناتوانی یادگیری مربوط می‌شود. این افراد گروه بسیار ناهمگنی را تشکیل می‌دهند. آنها علی‌رغم هوش متوسط و به بالا در یک یا چند حیطهٔ تحصیلی مشکلات جدی دارند. مشکلات تحصیلی آنها از آسیب‌های حسی و حرکتی، سبب‌ناشی ذهنی و محرومیت‌های محیطی ناشی نمی‌شود. حتی بعضی از آنها با داشتن توانایی‌های ذهنی بسیار بالا (تیزهوشی) در یک یا چند حیطه با مشکلات جدی مواجهند.

بسیاری از افراد با ناتوانی یادگیری حتی در کشورهای پیشرفته تا مدت‌ها ناشناخته باقی می‌ماندند یا مشکل آنها به غلط تشخیص داده می‌شود. در مواردی این دانش‌آموزان به همان‌گونه ذهنی تلقی می‌شوند و در کلاس‌های ویژه یا مدارس ویژهٔ کودکان با عقده‌ماندگی ذهنی جایدهی می‌شوند و در برخی موارد به دلیل داشتن مشکل در توجه، در گروه کودکان با اختلال‌های هیجانی و رفتاری قرار می‌گیرند. بخش دیگری از پیچیدگی حیطهٔ ناتوانی‌های یادگیری به سبب‌شناسی آن مربوط می‌شود. در بسیاری از موارد علل مطرح شده، ذهنی و آزمون‌ناپذیر هستند و ما را در ارباب و سردرگمی می‌کنند. برخی از آسیب‌های مغزی و نقایص عصب‌شناسی از آن جمله به‌شمار می‌روند. در هر صورت علم تاکنون نتوانسته به کلیهٔ پرسش‌ها و تناقض‌هایی که در حیطهٔ ناتوانی‌های یادگیری مطرح است پاسخ دهد. علاوه بر اینها، نیازهای ویژهٔ دانش‌آموزان با ناتوانی یادگیری بسیار متنوع است. برای مثال نیازهای دانش‌آموزی که اختلال در ریاضی دارد با نیازهای دانش‌آموزی که اختلال خواندن یا نوشتن دارد، کاملاً تفاوت دارد. آنها به خدمات آموزشی کاملاً متفاوتی نیاز دارند که طراحی آن مستلزم دقت و صرف هزینهٔ نسبتاً زیادی است.

مشکلات یاد شده در کشور ما دو چندان است چرا که ما در شناسایی این گروه، مشکلات بسیاری داریم. هنوز برخی از معلمان ما در مدارس عادی که اولین محل حضور دانش آموزان با ناتوانی یادگیری است، با این حیطه آشنایی ندارند. آنها در مواجهه با این دانش آموزان دچار سردرگمی می شوند. از یک سو شاهد عملکرد متوسط یا حتی بالای دانش آموز با ناتوانی یادگیری در حیطه های مختلف هستند و از یک سو با مشکلات شدید او در یک یا چند حیطه مواجهند. علاوه بر این، ملاک ها و ابزارهای ارزیابی افراد با ناتوانی یادگیری چندان روشن نیست. این کودکان معمولاً بعد از آنکه وارد مدرسه می شوند به تدریج مشکل یادگیری آنها شدت می یابد تا جایی که تفاوت میان عملکرد آنها با همتایانشان به طور چشمگیری افزایش می یابد. بسیاری از این دانش آموزان به دلیل شکست های مکرر تحصیلی دچار ناکامی می شوند و ترک تحصیل می کنند. همچنین در صورتی که مشکلات آنها به موقع تشخیص داده نشود و برنامه های مداخله ای مناسب طراحی نشود، احتمال بروز اختلال های فردی، اضطرابی و بزهکاری در این کودکان افزایش می یابد.

به دلیل اهمیت و ضرورت تهیه راهنمای ناتوانی های یادگیری، بر آن شدیم تا با استفاده از آخرین دستاوردهای علمی به تألیف کتابی در این زمینه بپردازیم. در تألیف این کتاب تلاش نموده ایم که به کمک حیطه های مرتبط را پوشش دهیم. به همین دلیل در فصول اولیه کتاب، بار حجه، تعریف و طبقه بندی، روش های ارزیابی و ویژگی های افراد با ناتوانی یادگیری اشاره کرده ایم و در فصول بعدی به بحث در مورد روش های آموزشی، حدود در زمینه اختلال زبان شفاهی، اختلال خواندن، اختلال نوشتن و اختلال ریاضی پرداخته ایم. به ویژه در فصل هایی که روش های آموزشی مطرح شده اند، تلاش نموده ایم تا از مثال های عینی و ملموس با ذکر جزئیات آن استفاده کنیم تا خوانندگان بتوانند به آسانی آنها را به کار ببرند. هدف از ارائه راهبردها و الگوهای آموزشی متعدد، ایجاد بستر مناسب برای تهیه محتوای مناسب در حیطه آموزش ویژه است. بسیاری از این راهبردها به سادگی اجرا شدنی هستند و به ویژه معلمان و محققان می توانند با مطالعه دقیق، آنها را به کار ببرند.

مطالعه این کتاب را به متخصصان، محققان، معلمان و دانشجویان پیشنهاد می‌کنیم.

ارائه منابع در کتاب حاضر با توجه به دستورالعمل ای پی ای (APA) صورت گرفته است. در ضمن به منظور سهولت در خواندن متن از ذکر مکرر عبارت «به نقل از» برای منابع ثانویه خودداری شده است.

در خاتمه از پژوهشکده استاد روزبه و کانون اسلامی انصار که در تألیف کتاب حاضر ما را یاری دادند سپاسگزاری می‌کنیم. همچنین از آقای دکتر محمد رضایی، ویراستار علمی؛ خانم افق فریدون‌زاده، ویراستار ادبی؛ آقای طه باستانفر، نمونه‌خوان؛ خانم زهره علی‌وردی، تایپیست؛ آقای محمد جعفرزاده، محقق؛ خانم نفیسه قرائی و خانم طاهره نیکخواه برای بازنگری ویراست نهایی تشکر را داریم. در پایان از متخصصان، استادان، معلمان و دانشجو، یان تعاضد داریم که کاستی‌های کتاب حاضر را به ما متذکر شوند.

دکتر اکرم پرند

پسا دکتری روان‌شناسی دانشگاه تهران

دکتر محسن شکری

دانشیار دانشگاه تهران

پیشگفتار

مقدمه

شاید تاکنون با کودکانی مواجه شده‌اید که از وضعیت جسمانی و هوش بهنجار برخوردارند، به‌خوبی صحبت می‌کنند، اما هیچ‌یک از ارتباط برقرار می‌کنند و از مهارت‌های خودیاری^۱ برخوردارند ولی عملکرد تحصیلی آنها^۲ آنجه که انتظار می‌رود، تفاوت چشمگیری دارد. این کودکان در زمینه خواندن، نوشتن و ریاضی مشکلاتی دارند. اغلب آنها ویژگی‌های مربوط به عقب‌ماندگی ذهنی^۳، اختلال‌های هیجانی^۴، ناتوانی‌های جسمانی^۵ یا معلولیت‌های حسی را نشان نمی‌دهند، محرومیت محیطی ندارند و واج شرایط برنامه‌های سنتی آموزش ویژه نیستند. به همین دلیل والدین این کودکان از متخاضا^۶ مختلفی مانند روان‌شناسان، گفتاردرمانگران، روان‌پزشکان و پزشکان اطفال کمک‌های گوناگونی را طلب می‌کنند.

بیشترین مشکلات این کودکان در مدرسه ظاهر می‌شود. آنها در به‌دو ورود به مدرسه به پیشرفت تحصیلی خود اطمینان دارند ولی به‌تدریج درمی‌یابند که با سایر هم‌کلاسی‌های خود تفاوت دارند و دچار احساس حقارت و ناامیدی می‌شوند. از سوی دیگر، معلمان و خانواده، مشکلات فرد را پیچیده‌تر می‌کند. در سال ۱۹۶۳ ساموئل کرک^۵ اصطلاح «ناتوانی‌های یادگیری»^۶ را در مورد این اختلال‌ها به‌کار برد.

در دهه‌های اخیر به دلیل طراحی ابزارهای مناسب جهت شناخت کودکان با ناتوانی

-
۱. Self help skills
 ۲. Mental retardation
 ۳. Emotional disorders
 ۴. Physical disabilities
 ۵. Samuel Kirk
 ۶. Learning disabilities

یادگیری، تعداد آنها رو به افزایش نهاده است. از سوی دیگر والدین و معلمان خواستار طراحی برنامه‌هایی هستند تا کودکان آنها را به حد بهنجار برسانند. به همین دلیل توجه به این حیطة به‌طور فزاینده‌ای توسعه یافته است. امروزه اغلب دانش‌آموزان با ناتوانی یادگیری در مدارس عادی تحت آموزش قرار می‌گیرند. برنامه‌های آموزشی آنها به دو صورت اجرا می‌شود:

۱. تقسیم دانش‌آموزان به گروه‌های کوچک و آموزش آنها در کلاس‌های ویژه. در این روش، دانش‌آموزان در کلاس‌های عادی درس می‌خوانند ولی در ساعاتی از روز در کلاسی جداگانه (کلاس مرجع) از سوی معلم ویژه در زمینه مهارت‌های تحصیلی^۱، مهارت‌های زندگی^۲، مدرسه^۳، مهارت‌های زندگی^۴ کارکردی^۵ و مانند آن آموزش می‌بینند.

۲. آموزش دانش‌آموزان در کلاس عادی توسط معلم ویژه. در این روش، معلم ویژه در کلاس درس عادی به رفع نقاط ضعف دانش‌آموزان با ناتوانی یادگیری می‌پردازد.

علاوه بر اینها، معلمان و مدیران خدماتی را نیز به‌طور غیر مستقیم ارائه می‌دهند. آنها از طریق مشاوره با معلمان عادی سعی می‌کنند تا برنامه‌های کلاسی را با توجه به نیازهای دانش‌آموزان با ناتوانی یادگیری تنظیم کنند. معلمان عادی در مورد مشکلات دانش‌آموزان با ناتوانی یادگیری در زمینه فرایند حل مسئله، مشکلات شناختی آموزش می‌بینند. از آنجایی که این دانش‌آموزان بیشتر ساعات روز را در کلاس‌های سبزی می‌کنند، آموزش معلمان آنها از اهمیت بسیاری برخوردار است. معلم باید با ویژگی‌های گروهی و انفرادی دانش‌آموزان به‌خوبی آشنا باشد و بتواند برنامه‌های آموزشی را با توجه به مشکلات آنها طراحی کند. در غیر این صورت، دانش‌آموز از کلاس بهره کافی نخواهد برد و دچار ناامنی خواهد شد. روش‌هایی که برای انطباق برنامه‌های آموزشی با نیازهای دانش‌آموزان با ناتوانی یادگیری توصیه شده‌اند، اغلب بر مهارت‌های اجتماعی و تحصیلی تأکید دارند. معلمان عادی باید روش‌های مدیریت کلاس، آموزش انفرادی، ایجاد زمینه برای موفقیت دانش‌آموزان و تشویق آنها^۶ را کاملاً داشته باشند. معلمان عادی و ویژه باید در کنار یکدیگر، خدماتی هماهنگ را به کودکان با نیازهای ویژه ارائه دهند. اگرچه حیطة ناتوانی‌های یادگیری از زمان ساموئل کرک تاکنون پیشرفت‌های بسیاری داشته است ولی هنوز هم دچار نقصان‌هایی است، به‌ویژه در تبیین دلایل بروز، تعریف و طبقه‌بندی این ناتوانی‌ها مشکلاتی وجود دارد (میین^۴، ۱۹۹۶). گروهی از پزشکان تصور

۱. Academic skills
 ۲. School living skills
 ۳. Functional living skills
 ۴. Meyen

می‌کردند که افراد با اختلال یادگیری در ساختمان یا کارکردهای مغزی خود مشکل دارند. آنها مشکلات عاطفی^۱، بیش‌فعالی^۲، تحریک‌پذیری^۳ و نقص توجه^۴ را نیز ناشی از آسیب‌های مغزی ساختاری و کارکردی می‌دانستند. به نظر آنها این مشکلات، مانع یادگیری خواندن، نوشتن، هجی کردن و مهارت ریاضی می‌شوند.

از نظر کرک، دانش‌آموزان با ناتوانی یادگیری گروه ناهمگونی هستند که یک وجه اشتراک دارند، مشکل آن‌ها ریشه عصب‌شناختی دارد که یادگیری را به شیوه‌های گوناگون تحت تأثیر قرار می‌دهد. این فرض که ناتوانی یادگیری ریشه عصب‌شناختی دارد صحیح است، اما برای معلمان دشوار است که بر اساس ناهنجاری‌های عصب‌شناختی^۵، دانش‌آموزان با ناتوانی یادگیری را شناسایی کنند. ممکن است در آینده‌ای نه چندان دور زمانی پیش آید که مطالعات مغزی بخشی از فرآیند شناسایی، تشکیل دهد، اما در حال حاضر برای کمک به تعیین وجود ناتوانی یادگیری باید به رفتار دانش‌آموزان و عملکردشان متکی باشیم. دانش‌آموزانی که ما در حال حاضر به‌عنوان افراد با ناتوانی یادگیری شناسایی می‌کنیم، گروه بسیار متنوعی هستند که عبارتند از: کسانی که فرض می‌شود مشکلات یادگیری با ریشه عصب‌شناختی دارند (گروهی که ساموئل کرک بر آن متمرکز بود و دانش‌آموزانی که به دلایل دیگر مانند انگیزه پایین، مشکلات خانوادگی، مشکل در برقراری ارتباط با معلم و فقر با مشکلات یادگیری مواجهند. این شرایط، طبقه‌بندی ناتوانی‌های یادگیری را برای دانش‌آموزانی که نیازمند حمایت بیشتری در مدرسه هستند، متنوع می‌کند. در ضمن برای مشکلات بسیاری از دانش‌آموزانی که در حال حاضر با ناتوانی‌های یادگیری شناخته شده‌اند، مبنای عصب‌شناختی اساسی وجود ندارد و این گروه از دانش‌آموزان به‌دلیل افت تحصیلی توجیه‌ناپذیر^۶ به‌عنوان دانش‌آموزان با ناتوانی یادگیری شناخته شده‌اند (کرک، گالاگر و کلنن، ۲۰۱۵).

علی‌رغم اختلاف نظرهایی که در حیطه ناتوانی‌های یادگیری وجود دارد، بسیاری از متخصصان در برخی از موارد با یکدیگر توافق دارند، از جمله:

۱. ناتوانی یادگیری، ویژگی مزمینی است که ممکن است ریشه عصب‌شناختی داشته باشد.
۲. ناتوانی‌های یادگیری از نظر شدت و بروز، تفاوت‌های بسیاری دارند.

۱. Affective problems

۲. Hyperactivity

۳. Attention deficit

۴. Neurological anomalies

۵. Unexplained underachievement

۶. Kirk, Gallagher & Coleman

۳. افرادی که در طبقه ناتوانی‌های یادگیری قرار می‌گیرند به دلیل وجود مشکل در یادگیری در سایر طبقات کودکان استثنایی قرار نمی‌گیرند (هامیل^۱، ۱۹۹۳، هانت و مارشال^۲، ۲۰۰۲؛ مرسر^۳، ۱۹۹۷).

۴. ناتوانی‌های یادگیری بر کارکردهای آموزشی، شغلی و اجتماعی افراد تأثیر دارند.

۵. ناتوانی‌های یادگیری با سایر معلولیت‌ها نیز همراه می‌شوند و در طبقه‌های فرهنگی، اجتماعی - اقتصادی و نژادی گوناگون مشاهده می‌شوند.

به نظر برخی از متخصصان، گروهی از دانش‌آموزان با ناتوانی یادگیری به دلیل شرایط آموزشی نامناسب و تجربه‌های آموزشی ناکافی، دچار فقر آموزشی می‌شوند. ناتوانی‌های یادگیری گاهی با مشکلات سازشی^۴، ناکامی^۵ و تعامل نامناسب با هم‌تایان همراه می‌شوند که در این صورت پس از پیچیده‌تر می‌گردند. تشخیص و طراحی برنامه‌های مداخله‌ای برای کودکان با ناتوانی یادگیری مرتبط با بهره‌گیری از رشته‌های گوناگون مانند روان‌شناسی، آموزش ویژه، روان‌پزشکی، مددکاری اجتماعی و پزشکی است. علاوه بر مسائل تحصیلی، مهم‌ترین مشکلات افراد با ناتوانی یادگیری در مدرسه، رابص مربوط به سازگاری هیجانی و مهارت‌های اجتماعی است. دانش‌آموزان با ناتوانی یادگیری اغلب با شکست و ناکامی مواجه می‌شوند. ناکامی‌های آنها در کنار مشکلات تحصیلی به عدم سازگاری، مدرسه نسبت داده می‌شود (لرنر^۶، ۲۰۰۰؛ لیون^۷، ۱۹۹۴). آنها ممکن است در برخی سطوح تحصیلی، عملکردی بسیار خوب داشته و در برخی دچار مشکل باشند، برای مثال ممکن است در ریاضی دارای عملکرد خوب و در خواندن دچار اختلال باشند.

۱. Hammill

۲. Hunt & Marshall

۳. Mercer

۴. Adjustment problems

۵. Frustration

۶. Lerner

۷. Lyon